

TÜNDÉR UJJAK

a Divat Ujság melléklete

SZERKESZTI
TREITZ PÉTERNÉ

XIV ÉV,

BUDAPEST, 1907. DECEMBER,

4. SZÁM.

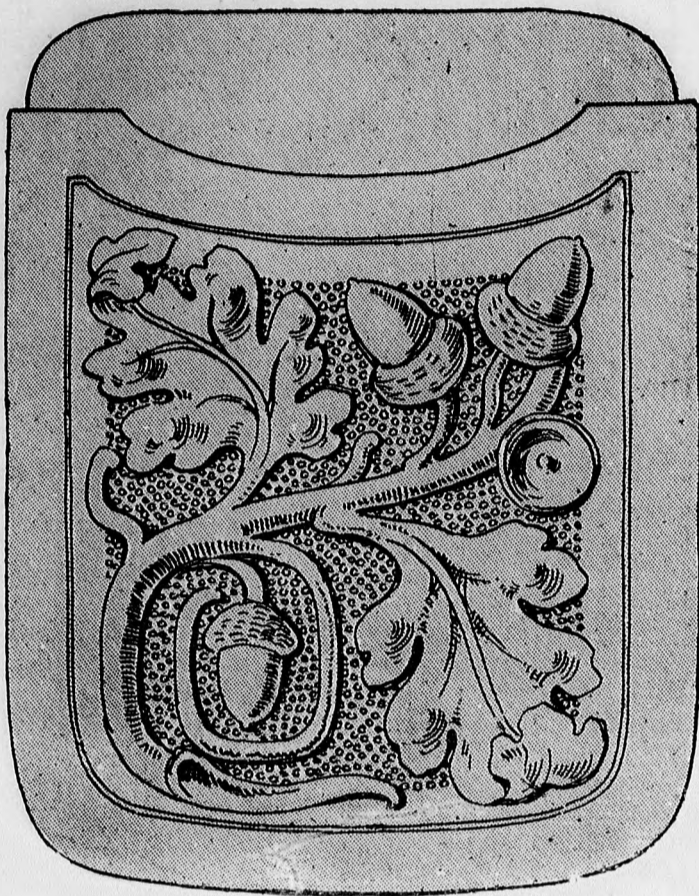
A terrakotta.

A társadalom és a föld történetére vonatkozó tanulságokban gazdag két matéria évezredek át is fönmaradhat és taníthat bennünket az emberiség és a föld legősibb történetének első elemeire. — Ez a két matéria egyrészt a terrakotta, másrészt a megkövesült állati és növényi maradványok. A mult e két tanuján kívül minden alak-talan és néma. Brogniart mondja ezt és ezekben a szavakban az ősi agyag dicsérete szólal meg. Az engedelmes, a könnyen formálható agyag, a legősibb matéria dicsérete azé az anyagé, a melyben a primitiv ember megrögzítette ébredő formaérzésének első megismeréseit, a mely a kőnél tartósabbá válva a tűzben, évezredek át megtartja az ősi koroknak rábizott dokumentumait. Minden megismerés között a forma megismerése a legelső az emberiségben, a kézzelfogható, a tömör formák hatnak a legfrappánsabbul a fejlődés kezdetét élő lelkekre és mikor először felébredt az az önérzetes kívánság, hogy a tökhéj formájára maga az ember alakítson víztartó edényt, a benső ösztönzések által vezetett kéz teremtő munkájával, akkor már ott volt az agyag és engedelmesen követte a naiv fantáziák minden szeszélyét. Agyagban jelentek meg az első formák, ez a művészetek ősi matériája és ezért nagy

kegyelettel kell néznünk ezt az egyszerű, szürke földet, ezt a termékeny földet, a művészeteknek ezt a szent anyaföldjét.

Ez a tiszteletreméltó anyag, a melynek ismerete kimondhatatlan idők előtt kezdődött az emberiségben, éppen simulékony, engedelmes természeténél fogva, mindig az első, a közvetlen lelki szenzációk megtestesítésére volt igen alkalmas. Az őseMBER gyermeki félelme a menydörgésben és a füvek növésében munkáló erők iránt, groteszk formaviziókkal népesítette be a történet előtti idők levegőjét és szorongó nyugtalansággal menekült a testetlen, absztrakt félelmességektől az agyagbálványok kézzelfogható pozitív-ségéhez. Határozott, sejtelmeket kizáró konturrok közé kellett szorítania a kék éjszakákban kísértő megfoghatatlanságot, hogy érzékekkel imádhassa őket, akiket primitiv agya csak a gyötrelmes borzalom által tudott megérezni. Ezek az ősi vágyak az élet formákban való megtestesítése után más, változott, finomodott motívumokkal ma is élnek és ma is az agyag segíti az embert ezekben a vágyaknak legközvetlenebb kielégítésére. Ma is ott van az agyag a gondolat első felvillanásánál, a mely különös energiákat varázsol bele a művészekbe, ott van az első, ideges összeborzadásnál, a mely-

ből eleven vonalak cikáznak át a hűséges, nemes matéria tömegébe, ott van a szobrász lelkében végbenő események kezdeténél, amikor éppen rendeződnek a művész lelkében kialakult formák, és a tűz erejétől késő időkre beleszilárdulnak a gyönyörű matériaiba az első percek, a kezdődő lelki események finom, intim nyomai.

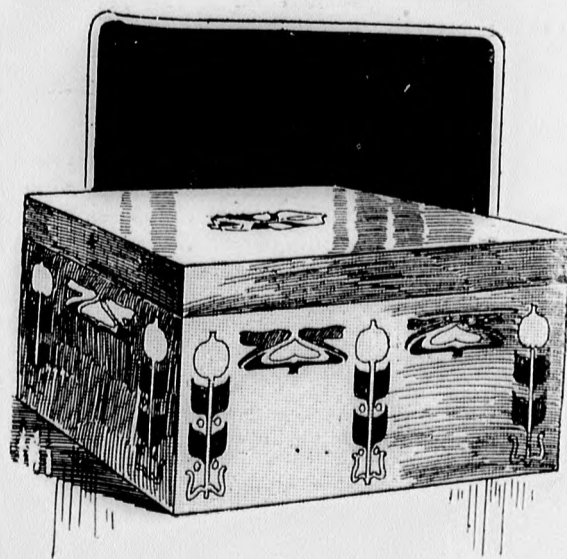
A terrakotta-művészet egyik legnagyobb érdekességét ezekben az intimitásokban fogjuk megtalálni, a melyeket az égetett agyag a művészi alkotás leg-sajátosabb világából elárul. Ha tudjuk nézni ezeket a melegszerű agyagtormákat, azok egyszerre beszédessé lesznek és pontosan elmondják annak az izgalmas pillanatnak az élményeit, a melyben a megérett alak tömegei a puha anyagból kibontakozni kezdenek. A művész fölismeri azt a valamit, a mi tervek, szándékok és elképzelések gyanánt élt lelkében és ennek a felismerésnek a gyönyörűsége hasonló lehet az elért vágyak és szerelmek gyönyörűségéhez. Öröm van ebben a pillanatban, olyan öröm, a mely ideges, izgatott mozdulatokkal hajtja végig a kezét a tömegekbe alakuló agyagon és a mint ezek az ideges mozdulatok kibontanak egy-egy formát, egy-egy lendületes vonalat a nagy masszából, folytonos felfedezések, folytonos rábukkanások, folytonos apró szenzációk és intim gyönyörűségek következnek egymásután a munka folyamán, kedves véletlenségek érvényesülnek itt, egy-egy hirtelen odarántott mozdulata a kéznek, széles, sík nyomot hagy az agyagban, a mely pontosan végig simul egy markáns formán, vagy a drapériának egy elomló redőjén, egy éles vonal bemélyedésétől kitódul az agyag és apró, fogazott sáncokat alkot a vonal mentén, a melyeken apró árnyék és fényjátékok villannak végig, puha

vibrálásba bontván fel a vonal élességét. Két ujj nyomásától szinte észrevétlenül kiformalódik a csontszerkezetnek valamely kemény kidudorodása, vagy az izmoknak valamely simán egymásba huzott formákból álló alakulása és ez mind olyan szép, hogy a művész ragyogó szemmel hátrahúzódik a mintázó-állványtól és szóltanul, csöndesen, tiszta önbizalommal sokáig tud örülni ezeken a finom kis eredményeken. Minden terrakotta-szoborban benne van az alkotás kezdetének ez az öröme, meg lehet ezt látni azokban a szeretettel körülsimogatott formákban, a melyek hiven megtartják a simogató kéz minden apró nyomát és ha ezt meg tudják látni, akkor együtt örülünk a művész-szel, az ő felfedezései a mi lelkünkben is finom izgalmakat váltanak ki és részesei leszünk azoknak a gyönyörűségeknek, a melyek a művészetet megkülönböztetik az érzéketlenek és a kérgesszívűek életétől.

A kézimunka szimpatikus érdekességét találjuk meg a terrakotta-szobrokon. Minden más anyag stílusa megköveteli a teljes készséget, a tökéletes kiforrottságot, mielőtt a matéria bele kezdene igazodni a téma formáiba. A bronznál egy komoly technika áll a művész és műve között, s az apró mesterkedéseket, az izgatott percek bájos véletlenségeit, a formák hirtelen, mondhatni primer kialakulásait, a fénytörő, recés, puha sarkokat, az alla prima megcsinálás minden kedves pongyolaságát és rapszodikusságát elborítják a sima ércfelület széles síkjai, a melyek csak a kész, a puritán tisztaságu formát türik meg. A márvány tömör kőkaraktere, a faragás technikájának szigorú határozottsága, a mely nem enged meg semmi kísérletezést, semmi munka közben felvillanó módosító ötletet, semmi ide-oda helyeztetését a domborulatoknak és a mélyedéseknek, ez a férfias sziklaanyag szintén arra kényszeríti a művészt, hogy apró részletekig elkészüljön koncepciójával, mielőtt a vésőt kezébe venné.

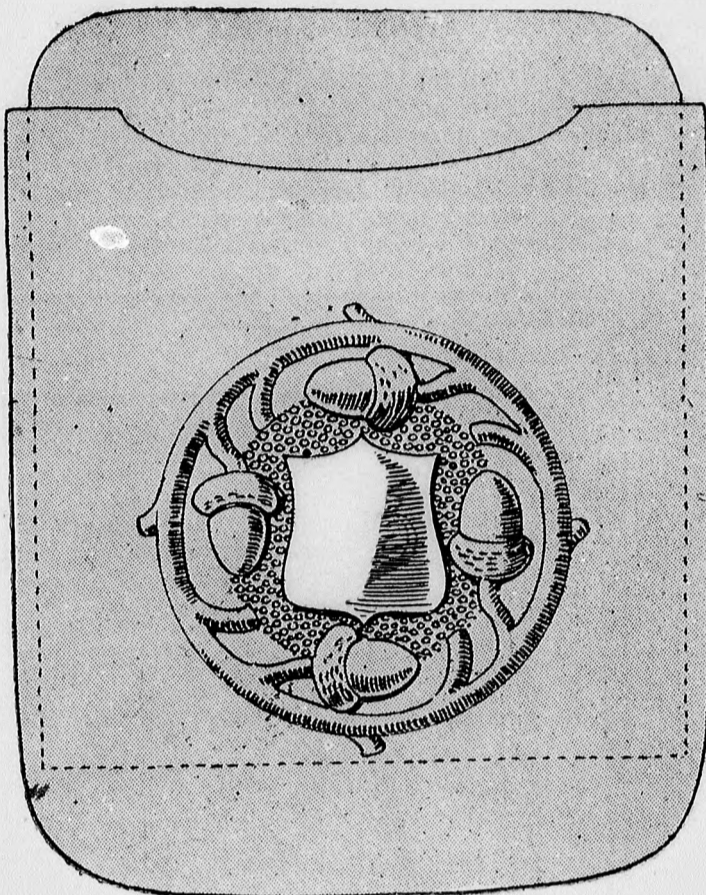
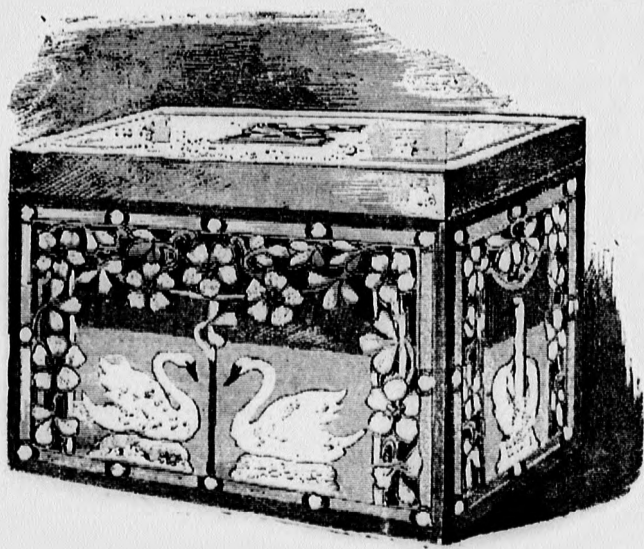
A művészi alkotás kifejezett, megmásíthatatlan stádiumának, a minden ízében megismert és átgon-dolt témának a matériái a bronz és a márvány, az agyag ellenben a kitorró félben levő ötletek, a kialakulás izgalmától vezetett kezek matériája és erre kell gondolnunk, hogyha a tűzben megkeményedett agyag-formák poézisét érezni akarjuk.

A kézimunka közvetlenségének nagy része van

a művészmunkák hangulatkeltő hatásában. Ha a beomlott velencei Campanilét pontosan ugyanazokból a kövekből építenék is fel, a melyekből első ízben megcsinálták; az elkészült épület hideg, közömbös, idegen volna nekünk akkor is, mert elveszett belőle azoknak a kezenyoma, a kik először felépítették és azok szeretetének és gondoskodásának minden jele, a kik az épületet elgondolták és felépítésére vigyáztak. Történelmi hangulatnak nevezik azt a sajátos zamatot, a mi a régi épületekből kiárad, pedig ez nem más, mint a porladozó kezek munkájának tisztelete, a mely azonnal közömbösséggé hidegül, mihelyt e munka közvetlen nyomai elenyésznek. És az a gyönyörködés, a melylyel az első ötletek által vezetett kéz munkáját nézzük, van olyan értékes és nemes, mint a filozófáló elme spekulatív eredményeiben, vagy a mesélő talentum kitalálásaiban való gyönyörködés. Így a terrakotta szemlélésénél kapunk egy érvet annak az igazolására, hogy a cimben kifejezhető, irodalmi téma egészen közömbös a képzőművészetekre, sőt a mennyiben megköti a szobrász és a festő forma-, szín- és vonalfantáziájának szabadságát, az irodalmi témák előtérbe tolása határozottan káros is.

Hogy a terrakottát úgy kell tekinteni, mint a szín, a hirtelen plasztikai ötletek művészetét, azt ugy nagyjában mindig érezték az emberek. A mikor a szobrásznak kedve támadt a nagy tömegek és a tömör, sima felületű formák közül egy kis szeszélyes csapongásra, mikor a nagy sikokba törő fény komolysága mellett valami játszóbb, nyugtalanabb, virulóbb, talán festőibb fényeloszlásban akartak gyönyörködni szobraik felületén, rendszeren a terrakottához folyamodtak. Ilyenképpen történtek apró kilendülések a festőség felé, így támadtak az en gobe színezésű tanagra-terrakották a márvány és a bronz mithikus komolyságu istenei mellett, így támadhatott egyáltalában a terrakotta színezése, a mely azt a festői ösztönt elégíti ki, a mely a leginkarnátusabb szobrászban is megvan. A terrakotta változatos, apróbb domborodású felületén picike foltokba törve fut végig a fény és ez a vibráló játék már átmenet a színes felületek felé. A terrakotta meleg, husos színe még csak elősegítette a festői hatásoknak ezt a keresését és abban a korban, midőn a művészetek differenciálódása még nem fejeződött be annyira, mint ma, nagyon érthető, ha a szobrász nem tudott ellentálni a színes hatások csábításának.

A felület színezéséből később glazurozás lett, s a Robbia terrakottákon már egészen elveszett maga az agyag és egy új matéria, a cinkglazur állapította meg ezeknek a terrakottáknak a stílusát — Most, mikor meggyőződésé lett, hogy a szobrász kizárólag szobrász legyen, a terrakottákról ismét eltűnt a szín és megtalálták ennek a finom matériának igazi szerepét az intim, az első percben született ötletek felvételében.

Nekünk van egy fiatal szobrászunk, Damkó József, a ki mélyen belelátott a terrakottaművészet titkaiba. Nem véletlen az, hogy Damkó József annyira belemerült ennek a művészkedésnek minden finomságába: egyéniségében benne van az alla prima hajlandóság, a formák közvetlen, egyes simításokkal való kialakításának szeretete, benne van a megtestesülőfélben levő ideáknak az az élveznitudása, a mely a terrakottaművekben konstatálható és a mely ezeknek finom aromáját megadja. Őt bensőséges, egyszerű témák izgatják, meleg kedély, öreges nyugalom, leányos bájosság, a gyermeki test ficáncoló elevensége, egyszerűen mind az, a mi az egyszerű emberek életéből plasztikusan megábrázolható. Az ilyen témákhoz kiválóképpen alkalmas anyag a terrakotta a maga kedvőtlen, őszinte közvetlenségével és Damkó nagyon szépen, őszintén tudja őket belerögzíteni a simulékony agyagba. Kicsi szobrai a szeretettel megcsinált művészmunka melegségét sugározzák és több hangulatot visz be egy közülük a szobákba, mint azoknak a gipszeknek sok métermázsája, a miket még most is olyan szívesen vásárol a publikum.

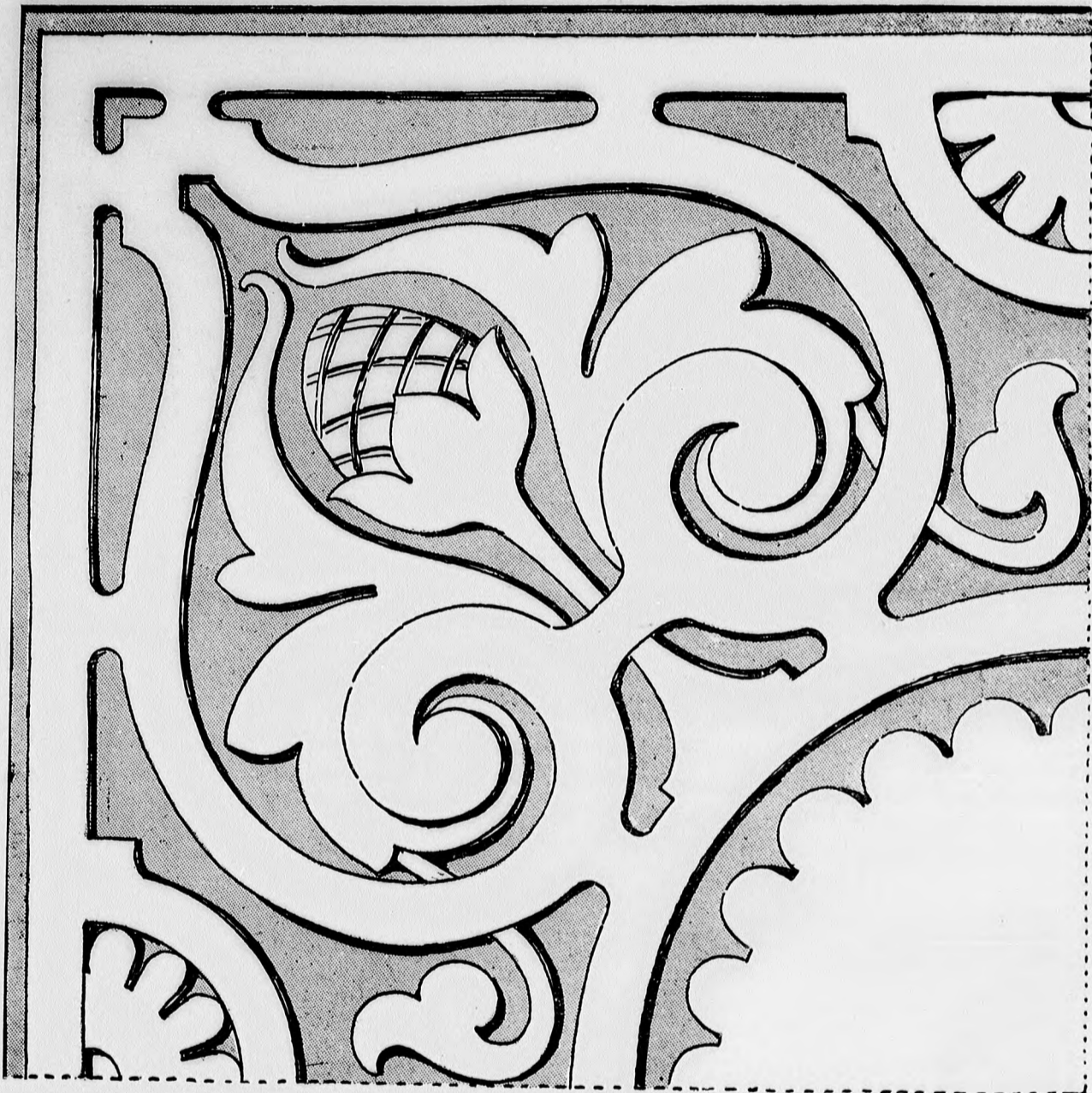
Márkus László.

A japán festészet.

— Vay Péter gróf előadása. —

Vay Péter gróf, a ki húzamosabb ideig élt Japánországban, s egyik alapos ismerője a távoli Kelet kulturájának, a Nemzeti Múzeum dísztermében érdekes fölolvasást tartott *Japánország esztétikája* címmel. Fejtegetései során a japánországi művészet történetét ismertette elsősorban, azután áttért a japán

A hatodik században Krisztus születése után terjedt el a fölkelő nap országában a kínai kultúra. És csak úgy mint Európában a középkor folyamán, a klasszikus latin művelődés lett a mértékadó. Japánországban az irodalmi nyelv a kínai tudósok könyvei alkották a tananyagot. Konfucius, Mencius, Lao-Ce munkái csak olyan kötelező tantárgyak lettek, mint a nyugat gimnáziumban Horatius, Homeros, vagy Arisztotelesz és éppen úgy magáévá tette Japánor-

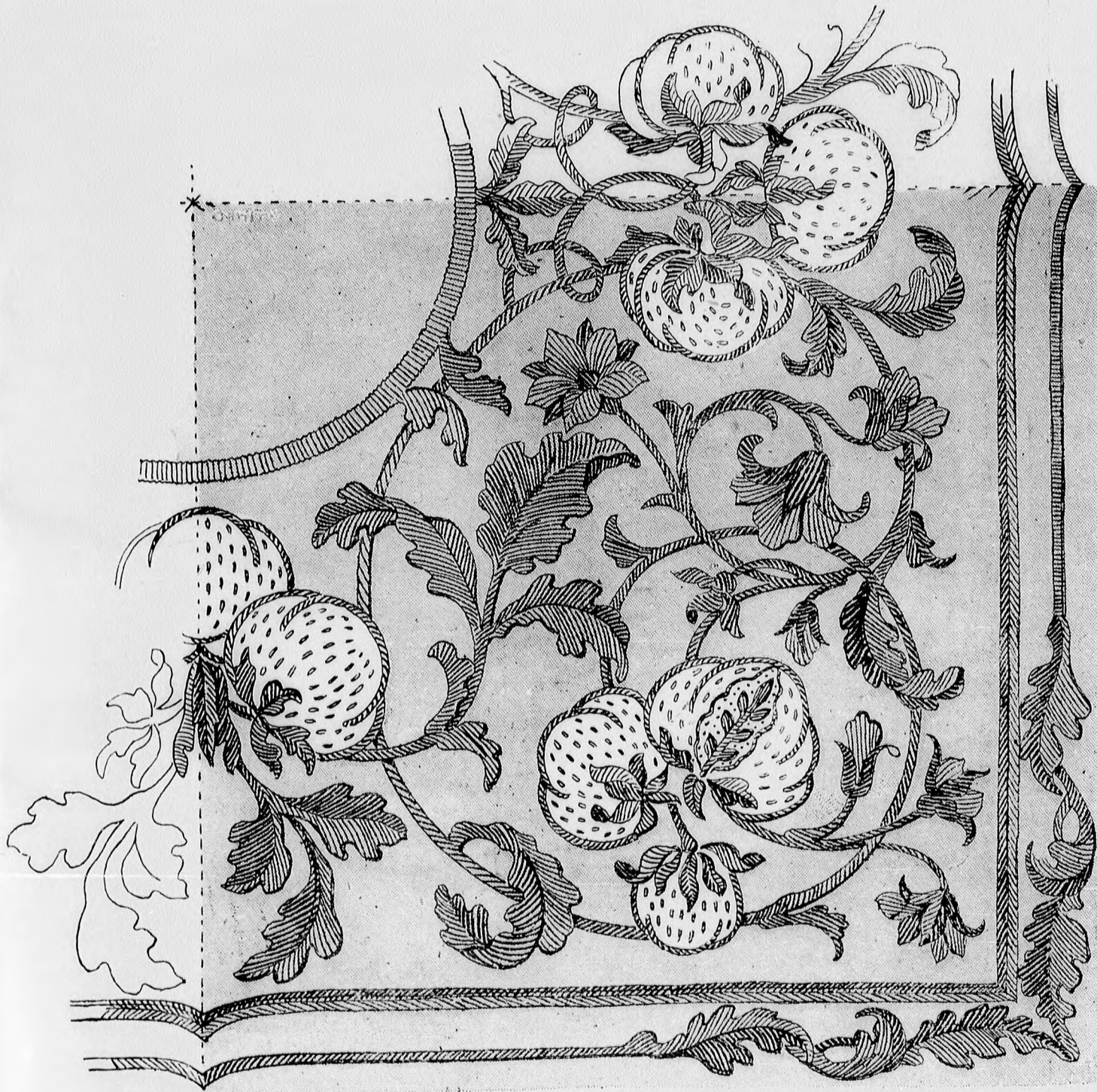
festészet sajátos esztétikájára és lélektanára. A japán festészet története számos analógiát mutat Európával: ha nem is fejlődése, de eredetére nézve sok a rokon vonás. A mint Európa népei Rómától, illetőleg Aténtől kölcsönözték közvetlenül művészeteket, éppen úgy Japánországnak mestere a szomszédos Kórea és Kína volt. Közvetve pedig úgy Európa, mint Kórea és Kinán át a Himalaja völgyeiben eredt őskultúra forrásaiból merítette esztétikai alapfogalmait.

szág Kína egész ideológiáját, filozófiáját és esztétikáját és mint Európa a Rómától.

A művészi élet első érveréseit a nemzet szívében, Jamato területén tapasztaljuk. A mi volt Umbria és Toscana a reneszánsz időszakában, az volt Jamato és Jamashiro a japán művészet ébredésekor, az új eszmék bölcsője. Horiujiban találjuk e legkorábbi hiteles emlékeket. A régi pagoda falaira festette a nemzet első festője, Tori-Bushi máig megőrzött fres-

kóit. Kose-No-Kanaoká-t tekinti a műtörténelem a japán nemzeti festészeti iskola megalapítójának. A művészetek teljes virágzása idején a Fújjvara korszakban élt. Művei közül a császári gyűjtemények többet megőriztek. Festett állítólag mindent, a mit

Nem tekintve a mandarákat, vagy kizárólag valóságos képeket, melyek Kelet-Azsia művészetének legfejlettebb fokát jelezték és megértésök a legnehezebb, a profán festészet a *Tosa* és *Kano* két főáramlatra osztályozható. Az előbbi a merev akadémikus és rész-

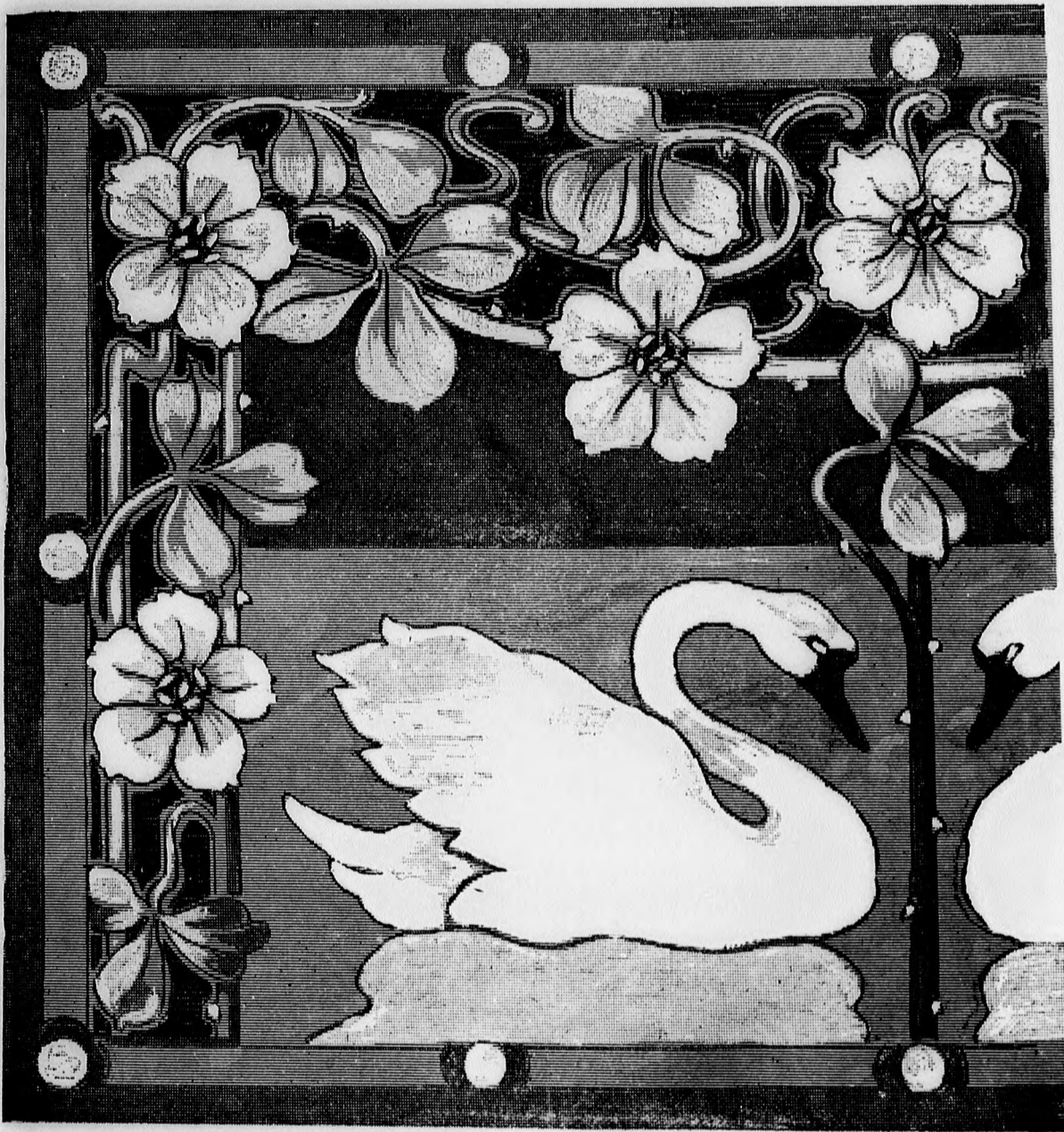
csak látott, vagy a mi fölkelte figyelmét. Természethűségét a hagyomány számos adoma alakjában emlegeti. Hátramaradt festményei azonban nem a naturalista irányzatot mutatják, de mindannyi madara, vagyis buddista oltárkép. Szigorú kánonok szerint rajzolt szimbólikus művek. Valamennyi mereven ragaszkodik a híres kínai kortárs, Yu-Tao-Ce modorához.

letes pontossággal igyekeznek tárgyait megörökíteni, az utóbbi vázlatszerű, impresszionista és a látott minta hűséges mása helyett annak látszólagos hatását vázolja. Mint egy eleve belátja, hogy a valót nem képes létesíteni, így a látszatot kívánja lehető élenken fölkelteni. Ez alapgondolat menti meg Japánország festészetét a szélsőségektől, de viszont gátolta technikai fejlődését.

Struktúra, távlat, részletek sohase foglalkoztatták. Mellékesnek tekintették, mint kizárólag alaki és másodrendű tényezőket, a főcél az általános érzés fölkelése volt. Fáradozásuk oda irányult, hogy az impresszió legyen igaz.

Igy jutunk el a XIV. és XV-ik század, az *Asikagák* fénykoráig. A Fujivárak óta nem ült a hatalmas soguni trónuson finomultabb nemzetség, mint az Asi-

sokat keres. A nap vakító sugarainál a hold derengését szebbnek, költőibbnek véli. Így épül föl Ginkaku, az ezüst pagoda, a holdas vár. Yosimasa maga köré csoportosította nemzetének legkiválóbbjait. Megannyi bölcsész, tudós, író és művész voltak barátai. Mind kiváltságos egyén, kik illúziók közepett igyekeztek eszményi életet élni. Így épült föl Ginkaku és így létesült a kis varázsliget, az örök-béke tava, a

kaga. Kiváló államférfiak, energikus politikusok, képzett tudósok és ritka műértők voltak mindannyian. A Kelet e hires emberei és a nyugati Medici-család tagjai között feltűnőek a rokonyonások. Alattuk a finomulás tovább nem fejlődhetett. A finomulást el-finomulás váltotta föl.

A következő kor a *Ginkaku* nevéhez fűződik. A művészi élet középpontját továbbá is egy mesterkelt Olimpusz, Asikaga, Yosimasa, Yosimutsu egyik utódja alkotja. Ezüstös, hamvas tónusokat, ködös hatá-

Sengecu, a halhatatlanok hidja, a Sadan, mert minden fa és minden cserjének, a mohos sziklatömbnek vagy szivárványos vizesnek megvolt a maga misztikus elnevezése és átvitt értelme. Minden legkisebb részlet megannyi szimbólum volt e káprázatos, festett világban.

Japánország festészetére az elvont s teljesen eszményi világnézet döntő befolyást gyakorolt. A leg-híresebb mesterek ennek befolyása alatt állottak. Hogy Japánország festészetét megérthessük, mindezeket a körülményeket tekintetbe kell vennünk, hogy festmé-

nyeit élvezhessük, lényeges a szimbólikus eszmékkel tisztában lenni.

Tekintve az egyes mesterek műveit, elsősorban a tárgy, másodsorban annak fölfogása lep meg. A tárgy nem egyszerűen egy élettelen dolog, még csak nem is merőn tájkép, vagy esendélet, de sokkal inkább a gondolat vagy eszme, mely a táj vagy tárgyakban a szemlélőhöz szól. A zápor, vagy csöndes alkony, a tavaszi virulás, egyszerűen az érzés, a levegő, a kép tárgya. Szessuu-val érte el a japán impresszionizmus legmagasabb fokát. Képei mindössze pár négyszögcentiméter rizs papírból állanak a fehér lapon alig néhány tusvonás látható, mindazáltal e vázlatokért fizetik a legnagyobb árakat, sőt ma már csaknem megfizethetetlenek.

Hogy e művészet lelkébe hatolhassunk, ismernünk kell, mi lelkesítette az embereket. Tudnunk kell, mit akartak megörökíteni festőik. A különböző akció, vagy lelki állapot kifejezéseiben látták mindennekelőtt a művészi feladatot. És innét van, hogy cselekvést, vagy mozgást, egyszerűen a *dinamikus erőt* a japániaknál mesteriben senki sem örökítette meg. Soha madár röptét vagy hal uszását egy *Okyonál* vagy *Motonobu*-nál nem vázolt jobban festő. A japán nagy impresszionisták a különböző érzéseket a szemlélőben akarták fölköltetni, művészi inspirációikat mintegy szuggesztíve igyekeztek a közönségre átruházni. Nem hagyható megemlítés nélkül Nippon művészetének nagyszámú erkölcsi kihatása. Ne feledjük, hogy e nép vallásos fogalmai homályosak, zavartak voltak. Hol egyik, hol másik irányzat között tévovázott, majd Konfucius, majd Lao-ce, majd Buddha tanait követte a közvélemény. E tévelygések közepett a természet fölötti morált részben a természetes harmonia helyettesítette. Az etika hiányaiért az esztétika igyekezett rekompenciát nyújtani. A művészeteknek

egyszerű szórakoztatás mellett nemesítő, fölemelő föladata volt. Innét van az, hogy japán irodalomban vagy művészetben soha durva vagy érzéki vonásokat nem találunk. Mindaz, mi közönséges és alacsony, eleve ki volt zárva. A művészet célja nem az ösztönkhöz akart szólni, de az értelemhez. A művészek nem a szenvedelmeket óhajtották lázítani, de eszméket kívántak fölébreszteni. Ilyen módon fejlődött

a Nippon-esztétizmus. Nem csupán a legfinomultabb, de egyszersmind a legnépszerűbb. A műteremből kihatva a munkás kunyhójáig javította, szépítette, emelte a társadalmat. Befolyásolta a modort, csiszolta a formákat. Ha e távoli föld nem is adta a világ legnagyobb művészeit, viszont népe a legművészibb volt. A nemzet esztétikai érzéke behatolt a társadalom minden rétegébe. Igazán él a népben.

Magyar divat-kiállítás.

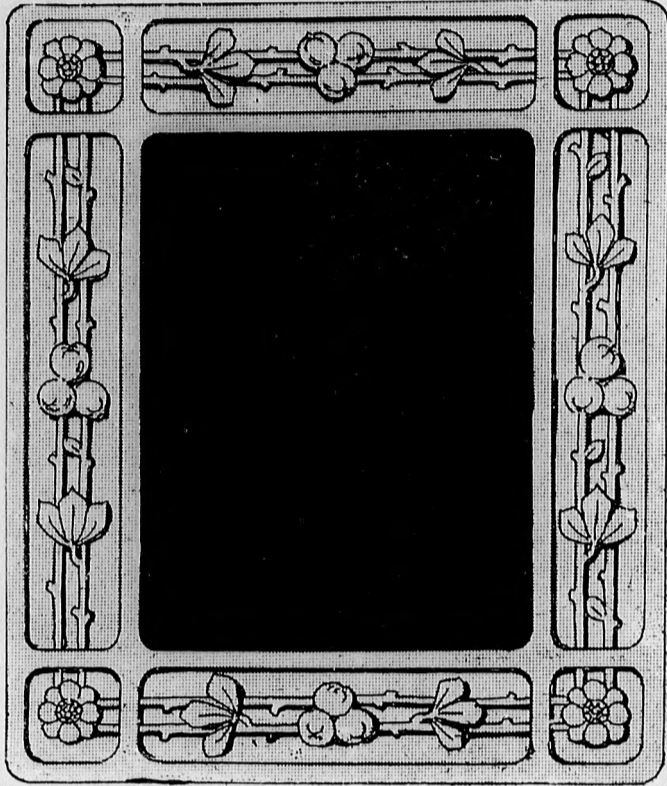
A Cziráky-palota első emeletén, a Nemzeti Szalon régi helyiségében szorgalmas magyar női kezek munkájából rendeztek kiállítást.

Nagy célra törésnek első lépése ez a kiállítás, a mely maga nemében különben egyike a legsikerültebbeknek, bárha gazdagságban s intenzivitásban természetesen nem versenyezhet, de nem is akar versenyezni a tavalyi Tulipánkert vásárjával.

Szerényebb kezek között egy sereg női kézimun-

kát és népipari terméket mutatnak be ezen a kiállításon, a melyet ritka buzgósággal és szakértelemmel *Sárosi Bella* rendezett, a kinek az a törekvése, hogy ne egy-egy efemer kiállításra dolgozzanak a magyar nők, hanem a mindennapi szükségletet, hímzést, csipkéket, bőrkészítményeket, bársonyműveket, művirágokat, szőnyeget magunk állítsuk elő.

Hihetetlen az, mennyi „stikkelt strátot”, csipkeféléket, művirágot, ridikült szállítanak hozzánk a külföldről, a hol pedig szintén nem gyárakban készül kizá-

rólág ez a gusztusos holmi, hanem magánosok készí-
tik szabad óráikban.

A kiállításon gyönyörű dolgok *Nógrády* Antalné
remek selyemszőnyegei, mesés gondossággal s disz-
tingvált ízléssel szőtt selyemszőnyegek ezek, a me-
lyeknek nemcsak anyagértéke s munkabecse nagy,
de határozott művészi értéke is van.

Szőnyegekben s himzésekben egyaránt szép dol-
gokat produkál a máramarosi szövő- és himző-tan-
folyam.

Ritka ügyes dolgok kerültek ki egy pompás-
ízlésű és sokoldalú pécsi tanítónő, *Danitz* Juliska
kezei közül. Egyformán bravúrosan kezeli a bár-
sonyt, bőrt és posztót, s bársonyvetései és posztó-
aplikációi a legsikerültebb iparművészeti dolgok
közül valók.

Igen szép dolgok *Irik* Sarolta és *Gondos* Emmi
bőrmunkái, *Zseböl* János magyar paravája, *Pfisterer*
Lajosné izléses függőnye, *Oppel* Magda bársonymun-
kái, a zólyomi és csetneki népipari termékek (him-
zések és csipkék), *Lázár* Béláné zsebelyei ruhái, *Papp*
nővérek és *Szász* Béláné műhímzései, nemkülönben
Ferenczi Ida gyönyörű vert és brüsszeli csipkéi.

A minták átrajzolása.

A kik nem gyakorlottak a szabadkézi rajzban,
azoknak hozzuk az átrajzoláshoz szükséges utasításo-
kat is. A mintáknak átrajzolása a festendő anyagra
különböző. Mindig attól függ, mire akarjuk átvinni.
Porcellánon, majolikán akkor legszebb a rajz, ha ón-
papíron szurjuk át a mintát finom tűvel. Miután pon-
tosan ráigazítottuk a simulékony staniolt, grafitporba
mártott vattával többszörösen átkeféljük és ezután kon-

tur feketével az ismert módon kirajzoljuk. Ez az át-
szurkált rajz eljárása a bársonyfestéshez is használ-
ható, világos bársonyra grafitporral, sötétre krétaporról
dörzsölünk át. Selyemre, fára pedig legcélszerűbb
előbb egészen áttetsző kopirpapírra vagy vászonra
átrajzolni a mintát és akkor a vászon alá fekete (fehér-
hátú) grafitpapírt téve kötőtűvel, finomra hegyezett
írónnal vagy rajztűvel átnyomni. Sötét selymekhez
fehér grafitpapírt veszünk. Végül megemlitjük a gáz,
krepdösin, faille de ecosse, egyáltalán az áttetsző
szövetekre való rajzolást, mely a legkönnyebb, mert
csak ráfektetjük a szövetet a rajzra és finom vonások-
kal utána húzzuk. Ez utóbbiaknál különösen ügyeljünk
a rajzra, mert a megtörtént hibákat nehéz kijavítani.

Képeink. A *Tündér Ujjak* első oldalán csinos
paraván mintájával kedveskedünk. A két bőrből készült
szivartárca megcsinálásával örömet szerezhetünk férfi-
rokonainknak, hozzátartozóinknak. A két *leveles láda*
már nagyobb munkát kíván. Fafaragás, a melynek
a módját már ismertettük lapunkban. A *képkeret* is
faragás. A *divánpárna* lehet tűfestés vagy himzés is.

